

Een algemeen verbod op gezichtssluiers is in strijd met de mensenrechten

21 april 2010

De afgelopen maanden is er in Europa steeds meer debat ontstaan over het dragen van volledige gezichtssluiers door islamitische vrouwen. Het gaat dan om de boerka en de nikab, kledingstukken die het gezicht geheel of grotendeels verbergen. Twee landen, België en Frankrijk, overwegen momenteel de goedkeuring van wetgeving die het dragen van zulke sluiers zou verbieden. In België werd er in de Kamer van Volksvertegenwoordigers een wetsvoorstel ingediend, dat het dragen van volledige gezichtssluiers op publieke plaatsen wil verbieden. In Frankrijk stelde een speciaal opgerichte Parlementaire Commissie voor dat het vrouwen zou verboden worden een gezichtssluier te dragen, wanneer zij toegang willen krijgen tot openbare diensten.

Volgens Amnesty International is een dergelijk algemeen verbod op het dragen van gezichtssluiers in strijd met de godsdienstvrijheid en de vrijheid van meningsuiting. Vrouwen zijn vrij om te kiezen voor een gezichtssluier als een uiting van hun religieuze, culturele, politieke of persoonlijke identiteit of overtuigingen. Amnesty International dringt er daarom bij staten op aan om zulke wetgeving te verwerpen, en roept hen ertoe op om een reeks maatregelen te treffen om ervoor te zorgen dat alle vrouwen in staat zijn om hun rechten uit te oefenen, vrij van dwang, intimidatie en discriminatie.

Het internationaal recht verplicht de overheid om eenieders mensenrechten te respecteren, zonder discriminatie op grond van ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere meningen, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status; om hen te beschermen tegen misbruik van deze rechten door derden, met inbegrip van private personen binnen hun familie of gemeenschap; en om ervoor te zorgen dat ze in staat zijn om hun rechten effectief te verwezenlijken.

Volgens het internationaal recht over mensenrechten heeft iedereen het recht op vrijheid van meningsuiting en het recht op godsdienstvrijheid. Dit recht omvat de vrijheid om zijn of haar godsdienst te belijden of zijn of haar overtuiging tot uitdrukking te brengen. Deze vrijheden gelden ook voor kledingvoorschriften. Staten mogen deze vrijheden niet schenden door algemeen geldende regels uit te vaardigen over de manier waarop vrouwen zich al dan niet mogen kleden en ze moeten vrouwen beschermen tegen het opleggen van dergelijke eisen door derden. Het is verkeerd dat vrouwen worden gedwongen een hoofddoek of sluiert te dragen, hetzij door de staat of door niet-statelijke actoren; maar het is ook niet aanvaardbaar dat vrouwen bij wet verboden worden zulke kledij te dragen.

Volgens het internationaal recht over mensenrechten kunnen het recht op vrijheid van meningsuiting en het recht om zijn of haar godsdienst te belijden of overtuiging tot uitdrukking te brengen aan beperkingen worden onderworpen. Maar deze beperkingen zijn alleen toegestaan als aan drie voorwaarden voldaan is: ze moeten bij wet voorzien zijn; ze moeten een

AMNESTY INTERNATIONAL
VLAANDEREN VZW
Kerkstraat 156
B - 2060 Antwerpen
T: +32 (0)3 271 16 16
F: +32 (0)3 235 78 12
E: amnesty@aivl.be
W: www.amnesty.be

AMNESTY
INTERNATIONAL

bepaald legitiem doel, omschreven in het internationaal recht, dienen; en ze moeten noodzakelijk zijn en proportioneel in verhouding tot het doel.

De legitieme doeleinden waarvan sprake, zijn het waarborgen van respect voor de rechten van anderen of het beschermen van bepaalde publieke belangen (de nationale veiligheid, openbare veiligheid, openbare orde, gezondheid of de goede zeden). Men moet bovendien kunnen aantonen dat een de beperking noodzakelijk is om het doel te bereiken. Om het met de woorden van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te zeggen, moet er sprake zijn van een “dwingende maatschappelijke nood”. De maatregel mag niet verder gaan dan nodig is om het doel te bereiken, en de specifieke tussenkomst in elk individueel geval moet evenredig zijn aan dat doel. Daarnaast mogen dergelijke beperkingen niet worden opgelegd voor discriminerende doeleinden of worden toegepast op discriminerende wijze; ze mogen ook geen afbreuk doen aan het recht zelf. Zowel het dragen als het verbieden van religieuze symbolen en kleding kunnen op veel verschillende manieren de uitoefening van een reeks mensenrechten beïnvloeden. Dit betekent dat de beoordeling van de legitimiteit van eventuele beperkingen altijd een zorgvuldige afweging vereist. Men moet geval per geval bekijken en oordelen aan de hand van aanwijsbare feiten, niet aan de hand van vermoedens of speculaties.

Amnesty International gelooft niet dat een algemeen geldend verbod op het dragen van volledige gezichtssluiers in het openbaar noodzakelijk is voor of evenredig is met een legitiem doel.

Sommige duidelijk omschreven beperkingen op het dragen van gezichtssluiers zijn gerechtvaardigd om de openbare veiligheid te waarborgen. Zo kan het op bepaalde plaatsen met een aantoonbaar hoog veiligheidsrisico vereist zijn dat iemand zijn gezicht onbedekt laat. En zo kan men vragen dat vrouwen hun gezichtssluier verwijderen, wanneer dit nodig is om hun identiteit te controleren. Maar er bestaat geen aantoonbaar verband tussen het dragen van een boerka of nikab en een gevaar voor de openbare veiligheid in het algemeen. Daarom kan een veralgemeend beroep op de openbare veiligheid niet volstaan om een algemeen verbod op het dragen van gezichtssluiers op publieke plaatsen, een verregaande beperking op de godsdienstvrijheid en de vrijheid van meningsuiting, te rechtvaardigen.

Naast een beroep op de openbare veiligheid wordt er soms verwezen naar de goede zeden om een algemeen verbod te rechtvaardigen. Hoewel de bescherming van de openbare zeden inderdaad een legitiem doel is met het oog op beperkingen op de vrijheid van meningsuiting, godsdienst of overtuiging, kan dit een algemeen verbod op gezichtssluiers niet verantwoorden. Het is niet omdat een deel van de bevolking bezwaar heeft tegen boerka's of nikabs dat een verbod zou toegestaan zijn. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft in zijn rechtspraak herhaaldelijk gesteld dat het recht op vrijheid van meningsuiting ook van toepassing is op vormen van expressie “die kwetsen, schokken of de staat of een deel van de bevolking verontrusten”.

Sommigen argumenteren dat een algemeen verbod op gezichtssluiers noodzakelijk is om de gendergelijkheid te waarborgen en om vrouwen te beschermen tegen druk of dwang om een boerka of nikab te dragen. Het is juist dat staten verplicht zijn om gendergelijkheid te handhaven. Ze moeten ervoor zorgen dat iedereen in staat is om zijn of haar recht op vrijheid van meningsuiting en andere mensenrechten, zoals het recht op werk, onderwijs en de vrijheid van beweging, vrij uit te oefenen. Dus moeten staten maatregelen nemen om vrouwen te beschermen, zodat ze niet onder druk gezet worden of gedwongen worden om gezichtssluiers te dragen tegen hun wil in.

Wanneer geweld of bedreiging met geweld gebruikt is om vrouwen te dwingen zich op een bepaalde manier te kleden, is het correcte antwoord van de staat om in elk individueel geval in te grijpen, via het familierecht of het strafrecht. Maar dat wil nog niet zeggen dat de staat

een algemeen verbod mag invoeren, dat zonder onderscheid van toepassing is op iedere vrouw die een boerka of nikab draagt. Door zo'n verbod wordt deze vrouwen de toegang ontzegd tot een scala aan diensten die van essentieel belang zijn voor het genot van sociale en economische rechten. Het is zelfs zo dat een algemeen verbod contraproductief kan zijn. Een maatregel die bedoeld is om vrouwen te beschermen tegen intimidatie en onderdrukking, kan zo leiden tot nog grotere isolatie en beperkingen van de vrijheid van deze vrouwen.

Voor zover sociale of religieuze normen die kledingvoorschriften voorschrijven, een weerspiegeling zijn van discriminatie tegen vrouwen, heeft de staat een positieve verplichting om maatregelen te nemen die deze discriminatie voorkomen. Maar dergelijke maatregelen moeten gericht zijn op de discriminatie zelf en diens onderliggende oorzaken, niet louter op de symptomen ervan. En ze mogen er niet toe leiden dat beperkingen worden opgelegd aan vrouwen die vrij van dwang hun recht op vrijheid van meningsuiting uitoefenen.

Vrouwen in islamitische gemeenschappen kunnen geconfronteerd worden met verschillende vormen van discriminatie, afkomstig van zowel binnen als buiten hun gemeenschap: omdat ze vrouw zijn, omdat ze moslim zijn, omdat ze tot een etnische minderheid behoren. Maar de discriminatie in een gemeenschap lost men niet op door een maatregel te nemen die zelf discriminerend is. Integendeel, zo versterkt men het idee dat discriminatie gerechtvaardigd kan zijn. Het is te verwachten dat een dergelijke maatregel ineffectief en contraproductief is. Vrouwen die een hoofddoek dragen onder druk van hun familie of gemeenschap, zullen in de praktijk nog minder in staat zijn om andere mensenrechten, zoals het recht op arbeid, onderwijs en de vrijheid van beweging, uit te oefenen. Staten moeten onderzoeken hoe deze verschillende vormen van discriminatie, door zowel de overheid als door niet-statelijke actoren, vrouwen kwetsbaar maken, en moeten doeltreffende stappen zetten om deze problemen aan te pakken. De strijd tegen discriminatie vereist een totaalpakket aan sociale en andere maatregelen in samenspraak met deze vrouwen en hun gemeenschappen. De maatregelen moeten de vooroordelen aanpakken die aan de grond liggen van discriminatie op basis van geslacht, godsdienst en etniciteit. Ze moeten ervoor zorgen dat slachtoffers van discriminatie toegang krijgen tot een daadwerkelijk rechtsmiddel.

Juridische en sociale normen over kledingvoorschriften in verschillende landen en culturen hebben gemeenschappelijke onderliggende kenmerken. Ze hebben vaak een onevenredig groot effect op vrouwen. De kleding en het uiterlijk van vrouwen worden onderworpen aan bepaalde regels, omdat ze gezien worden als de symbolische belichaming van de religieuze of culturele waarden van de gemeenschap. Ze kunnen een manifestatie zijn van onderliggende discriminerende houdingen en weerspiegelen een onderliggend verlangen om de vrouwelijke seksualiteit en lichamelijke autonomie te controleren, waardoor vrouwen en hun lichamen geobjectiveerd worden. Of ze nu worden opgelegd door de staat of door niet-statelijke actoren, ze beïnvloeden niet alleen de mogelijkheid van vrouwen om van hun vrijheid van meningsuiting te genieten, maar ze kunnen ook een impact hebben op de uitoefening van andere rechten, zoals het recht op werk, onderwijs en de bewegingsvrijheid.

Ieder heeft het recht om zijn of haar geloof of persoonlijke overtuiging of identiteit uit te drukken door te kiezen hoe hij of zij zich kleedt. De overheid is verplicht om dit recht te eerbiedigen, beschermen en waarborgen door een omgeving te creëren waarin elke vrouw een keuze kan maken, vrij van dwang, bedreiging of intimidatie en zonder beperkingen die niet noodzakelijk of evenredig zijn voor een bepaald legitiem doel dat erkend wordt door het internationaal recht inzake mensenrechten, en zonder een negatief effect op haar uitoefening van andere mensenrechten.